

Bogatstvo glazbenog izričaja u liturgiji

Ines Kezić, Bihać

(Svršetak)

Za liturgijsko će slavlje sakramenta ženidbe npr. sigurno bolje odgovarati svečani preludij, za sakrament pomirenja mirna, meditativna glazba, koja pogoduje sabranosti i slično, ali će se i to moći ostvariti na mnogo raznih načina.

Koji će način kada biti najbolji, osjetit će najbolje sama zajednica i oni koji u njoj imaju posebnu odgovornost. Bila bi velika opasnost ako bi se to odvijalo po nekim ustaljenim propisima, te se tako uhodalo i postalo neki mehanički izraz u kojem okupljena zajednica ne bi mogla naći sredstva za živi izričaj svoje vjere i intenzivni susret s Gospodinom. Istina je da je u zajednicama koje su veoma raznolike teže naći odgovarajući način i tekst koji će svima odgovarati, ali je s druge strane istina: što jedna zajednica intenzivnije živi i izražava svoje vjersko iskustvo kroz liturgiju, to će ga lakše i djelotvornije izraziti i kroz sasvim obične tekstove i na veoma jednostavan način. Djelovanje je tu obostrano — glazba pomaže dublje liturgijsko doživljavanje, a dublje vjersko iskustvo lakše nalazi odgovarajući izraz kroz glazbu. (Muke kod pjevanja nisu samo glazbene naravi!). Zato zajednicu treba odgajati ne samo u glazbi nego još i više u intenzivnom liturgijskom životu, kako bi došla do mnogostrukih osobnih iskustava vjere, utjelovljenih u razne povijesti spasenja pojedinaca — tvoreći njihov osobni izričaj vjere — pjesmu — kao novi način postojanja.

Uz otvaranje Quack pridaje veliku važnost i *zaključivanju* liturgijskog slavlja ili otpustu. Ono uvelike ovisi o stupnju sudjelovanja i dubini doživljenosti cijelog sastanka. Već izvana se osjeća razlika (što svakako nije jedino mjerilo) između liturgijskih sastanaka, gdje se nakon kratkog pozdrava »idite u miru« pojedinci gube bez riječi, ili gdje još dugo odjekuje složna zahvalna pjesma popraćena gromkim zvukom orgulja.

Duboko doživljeni sastanci raznih vrsta (sportski, prijateljski, rodbinski) daju rastanku posebnu važnost i skoro sam od sebe on se nameće u spontanosti i mnogovrsnosti svojih oblika. Zaključak liturgijskog slavlja upućuje na daljnje jačanje zajedništva po spontanim susretima i izmjeni iskustava, kao i odjek otajstveno proživljenih događaja u svakodnevnom životu.

Zato bi pjesme koje se odabiru za zaključivanje liturgijskog slavlja trebale još jednom potaknuti uzajamnu povezanost vjernika i učvršćivati svijest o Božjoj vjernosti i njegovoj prisutnosti u osobnoj povijesti spasenja svakog sudionika.

2. *Molitva i hvala* događaju se prvenstveno u dubini srca, ali zahtijevaju i svoj odgovarajući vanjski glazbeni izričaj. »Molitva nekom unutarnjom silom spontano teži da se rascvate u pjesmu, teži glazbi« (TOMIC, C., »Gospodin je moja snaga i pjesma moja«, Sv. Cecilija XLIX [1979], 4, 98).

Molitvu obično izriče u ime zajednice predvodnik liturgijskog slavlja. Da bi bila izrazitije molitva zajednice izražena po njezinu predstavniku, obično je uvedena kratkom šutnjom ili dijalogom (pred velikom euharistijskom molitvom). Glazbeni izričaj (govor, recitiranje, pjevanje) ovisit će uglavnom o glazbenoj nadarenosti predvoditelja i liturgijske zajednice. Prednost za pjevanje imaju oni dijelovi koji su po Redu mise određeni za pjevanje, ili se izvode naizmjenice ili zajedno sa zajednicom (dijalog, Oče naš i sl.).

U *hvali i zahvaljivanju* treba glazba odigrati svoju posebnu ulogu. U prvotnoj liturgiji hvala i zahvaljivanje su imali veoma veliku važnost (usp. Mk 14,26). Po pjevanju hvale euharistija je upravo dobila svoje ime (euharistein — zahvaljivati, slaviti).

U današnjoj liturgiji posebno je hvala izražena kroz Slavu i Predslovlje. *Gospodine, smiluj se* i dijalog prije predslovlja trebali bi pripremiti zajednicu da ovim pjesmama hvale dadne potrebnu pozornost i odgovarajući glazbeni izričaj. Quack uočava da posebno Slava često premalo dođe do izražaja. On smatra da bi ta pjesma hvale katkada mogla biti svečana pjesma otvaranja liturgijskog slavlja u posebnim zgodama, zaključak službe riječi, ili zahvalna pjesma nakon pričesti. Ali je pitanje da li bi mijenjanje mjesta ove liturgijske hvale pomoglo da se kroz nju bolje izrazi zahvalnost zajednice, ili bi tome više doprinio dublji liturgijski odgoj zajednice i prikladniji glazbeni izričaj, dostupan glazbenoj nadarenosti i mogućnostima pojedine zajednice (problem siromašnog glazbenog izričaja: par motiva se ponavlja jedan za drugim; ili teško izvedive skladbe).

3. *Navještaj i odgovor* očituju poseban dijaloški karakter liturgije, pri čemu glazbeni izričaj ima svoju posebnu ulogu. Više nego u bilo kojem dijelu liturgije, dolazi do izražaja riječ i poruka koju ona prenosi. Glazba ima pritom služničku ulogu — ona je u službi poruke koju treba prenijeti i odgovora koji zajednica na tu poruku treba dati.

Navještaj riječi Božje je poruka, obavještavanje, pouka — prenošenje riječi koja je djelotvorna (usp. Heb 4,12). Često je to spomen događaja spasenja u pripovjedničkom ili himničkom tonu koji

zahtijevaju svoj odgovarajući izričaj pri naviještaju, kako bi zajednica dublje doživljela otajstveno obnavljanje događaja spasenja, posebno da bi doživjela da je Krist prisutan i djelotvoran u zajednici koja se okuplja u njegovu Duhu.

Sveti tekstovi su se nekoć prenosili većinom pjevanjem, i to ne samo oni koji su po svojoj naravi prikladni za pjevanje, nego su i ostali imali svoj specifični glazbeni izričaj. Profesor Tomić o tome kaže: »Vjernik Židov uvijek pjeva Gospodinu: u svojoj obitelji i u Hramu, na putu i sinagogi, u miru i u ratu, u radosti i u žalosti, u domovini i u tuđini. Ne pjeva samo psalme i hvalospjeve nego i sam sveti tekst. Za svaki tekst ima svoj način (modus). Dok pjeva Zakon, tonovima označuje dostojanstvo i uzvišenost teksta. Dok pjeva Proroke, tonovima izražuje nadu i nježnost.

Isus Krist je pjevao psalme u Nazaretskoj kući sa svojom majkom i sa svetim Josipom, pjevao u sinagogi, na hodočašću, u Hramu s narodom. Pjevao je tekst proroka Izaije dok ga čita u zbornici svoga zavičajnog grada Nazareta. Predvodi pjevanje na Vazmenoj večeri, psalme Halela. Proučavanjem novozavjetnih tekstova otkrivamo da je Isus najsvetije svoje izjave posebnom modulacijom glasa izvodio: kao Blaženstva, Besjedu na gori, obećanje primata Petru...« (»Gospodin je moja snaga i pjesma moja«, Sv. *Cecilija* XLIX [1979], 4, 98—99).

U spomenutim primjerima jasno je da je glazba imala posebnu ulogu pri prenošenju, objavljivanju, obnavljanju i doživljavanju svetih tekstova kod jedinaca i zajednice. Teško je reći kako bi navještaj pojedinih tekstova danas mogao dobiti svoj odgovarajući glazbeni izričaj koji bi odgovarao i naravi teksta i sposobnostima i glazbenom ukusu navjestitelja i zajednice koja ga prima.

Istina je da će danas za većinu tekstova najbolji način biti jednostavni govorni ton — ali će navjestitelj trebati dobro razlikovati i uočavati načine po kojima će poruka najbolje doći do srca slušatelja.

Zajednica kod navještaja ostvaruje svoju osluškujuću prisutnost — u šutnji prima navještaj — ali ne ostaje u trajnoj šutnji. Ona je sugovornik u dijalogu i od nje se očekuje odgovor, reakcija, koji će biti to djelotvorniji, što je navještaj potpunije i dublje primljen. Odgovor može biti dan kroz tihu meditaciju, potpomognutu meditativnom glazbom, spontane reakcije (što će biti malo teže ostvariti u većim zajednicama i za vrijeme svećanih liturgijskih slavlja), ili zajedničku pjesmu koja će izraziti zajednički odgovor vjere na primljeni navještaj prisutne i djelotvorne spasiteljske Božje riječi. Liturgija obično predviđa taj odgovor kroz psalam, koji može biti izvođen na razne načine — bilo da ga pjeva cijela zajednica vjernih, bilo da solista ili kor daju odgovor na primljenu riječ u ime svih prisutnih. Pritom, iako su riječi unaprijed određene, zajednica, načinom izvođenja i unutar-njeg proživljavanja daje jedinstveni i neponovljivi odgovor, koji će biti to izrazitiji, što je intenzivnije primljena specifična poruka spasenja u toj zajednici i za tu zajednicu. Zaključak službe riječi prikladno izražava ispovijest vjere.

4. *Prinos i blagovanje*. — Quack smatra da je simbolički čin prinosa darova po sebi dovoljno jasan i jak, da mu nije nužno potreban glazbeni izričaj, te jači naglasak stavlja na ulogu glazbe kod blagovanja. Ali i kod prinosa darova glazba ima

svoju ulogu da pojačava svijest općeg svećeništva vjernika, koji zajedno s prinositeljem prinose euharistijske darove, a u njima i sami sebe. Što se jače razvija atmosfera darivanja, to će zajednica moći jače doživjeti da je obdarena i moći primiti božanske darove. Svijest uzajamnog darivanja spada na bit liturgijskog doživljavanja.

Blagovanje je veoma često i kod profanih skupova popraćeno pjesmom i glazbom, na različite načine, već prema naravi skupa i obilježju njegovih sudionika.

S obzirom na euharistijsko blagovanje »možemo reći da ni na jednom drugom mjestu nije toliko jak smisao za slavlje i utjecaj ljudskoga kao ovdje. Ovo jedenje i pijenje je gozba uzajamnog sjedinjenja u Gospodinu, to je gozba jednodušnosti i radosti« (QUACK, E., »Die liturgischen Dienste und ihre musikalischen Aufgaben«, *Musik in der feiernden Gemeinde*, 69).

Red mise polaze veliku važnost na duboki doživljaj ovog euharistijskog blagovanja. Zato predviđa i traži posebni glazbeni izričaj za pripremu, blagovanje i zahvalu. Uz mnogo raznih mogućnosti priprema se obično može izraziti kroz Jaganjče Božji, blagovanje pratiti psalmom ili pričesnom pjesmom, a zahvala izraziti kojom zahvalnom pjesmom. Pri tom svakako ne bi smjelo izostati vrijeme šutnje, potrebno za razmišljanje i duboko osobni susret s Kristom u Euharistiji, kako bi i zajednički doživljaj i zajednička zahvalnost bili puniji i jači.

Uz zajedničku pjesmu cijele zajednice, ovdje posebno ima mjesto tiha, meditativna glazba.

Neke konkretne primjedbe

Navedeni tipovi glazbe samo su široki okviri i usmjerenja koja nam jasnije pokazuju ulogu glazbe u liturgijskom slavlju. Očito je da oni zahtijevaju duboko liturgijski smisao, kako bi glazbeni izričaj postao živo svjedočenje onoga što zajednica duboko proživljava. Zato je važno da to bude živo i djelatno sudjelovanje svih, prema posebnim ulogama koje vrše u liturgiji, kako glazba ne bi bila prepuštena samo nekolicini vjernika, dok bi ostali bili cijelo vrijeme slušatelji. Liturgijska glazba je uvijek izraz cijele zajednice, pa i onda kad pojedine dijelove u njeno ime izvodi predvodnik zajednice, solista ili zbor.

U pjesmi pojedinci i zajednica iznose sebe, svoje iskustvo vjere i kroz pjesmu doživljavaju svoju vjeru. Tako npr. dok solista pjeva psalam, uzima već određene riječi i glazbu, ali uza svu umjetnost glazbe (koja u ovom slučaju može biti manja ili veća), on donosi i svoje uvjerenje, svoje iskustvo vjere, borbe i sumnje, sve ono što se katkada može prepoznati i kod osoba kojih osobno uvjerenje nismo prije poznavali, jer u pjesmi se čuje i jeka uvjerenja cijele osobe.

Ili, cijela zajednica pjeva pjesmu koju je možda već mnogo puta pjevala, ali je odjednom osjeti kao novu pjesmu, pjesmu preko koje se u njoj nešto događa: jedni drugima svjedoče, saopćavaju svoje iskustvo vjere, zajedno odaju hvalu Bogu pjesmom koja je dio njih. Oni se kroz tu pjesmu dižu, uzajamno se povećava plamen vjere u pojedinim vjernicima, a pjesma postaje izraz njihova života, izraz njihove zajedničke osobnosti.

Za ovakav izražaj zajednice kroz glazbu nije nužno samo njezina glazbena izobrazba, nego mnogo više njezina liturgijsko-vjerska izgradnja, kako bi

zajednica bila zahvaćena Duhom, i On bi je mogao upotrijebiti kao živo glazbalo na koji bi mogla zbrujati jedinstveni i neponovljivi himan povijesti spasenja te zajednice, s raznim registrima svakoga njezina pojedinca, sa svim njegovim osjećajima, uvjerenjima, patnjama i radostima, vjerom i sumnjom, cjelokupnim životnim iskustvom.

Takav odgoj zajednice najbolje je sredstvo za borbu protiv okamenjenja i mehaniziranja glazbenih oblika u liturgiji i liturgije same.

Osim toga, živo sudjelovanje u liturgijskoj glazbi, makar i ne dostizalo visoke umjetničke kvalitete, ima prednost pred posebno uvježbanim zborovima koji bi izvodili sve glazbene dijelove liturgijskog slavlja, a ne samo pojedine koji su po svojoj naravi priklaniji da ih izvodi zbor. Jednako se ne bi u liturgiji smjela pretpostaviti dobra glazbena izvedba snimljena na magnetofon ili s ploče, možda lošijoj, ali direktnoj izvedbi uz sudjelovanje svih prisutnih.

Važno je to naglasiti osobito u današnje vrijeme, kad se glazba sve više prima preko tehničkih pomagala, dok su direktne izvedbe pridržane za koncertne dvorane i posebne nastupe. Zato ovo naglašavanje da u liturgiji nije važno samo da bilo kako postoji glazba, nego da je ona sredstvo dubljeg događanja i da mora odgovarati svojoj svrsi.

U slobodnom izboru pjesama za nedjelje i blagdan trebalo bi osobito paziti na to da napjevi i po sadržaju i po glazbi odgovaraju dotičnom liturgijskom slavlju. Svako liturgijsko vrijeme, blagdan, pa i nedjelje kroz godinu, zahtijevaju svoj specifični glazbeni izričaj.

Unatoč tome što moramo priznati da naš izbor, koliko god se povećavao novim stvaranjima glazbenih stručnjaka, još ni izdaleka ne može zadovo-

ljiti velike potrebe današnje liturgije, često će se moći uz malo truda u postojećem izboru naći ono što će najbolje kroz glazbu izraziti one tekstove koje pruža liturgija dotične nedjelje ili blagdana. Jasno je da je za to potrebna posebna priprava onih koji vode liturgijsko pjevanje u zajednicama vjernih.

Osim što je potrebno voditi računa o samom liturgijskom slavlju, potrebno je također voditi računa o sudionicima na tom slavlju (npr. da li su to djeca, omladina, odrasli, starci, bolesnici, ili svi zajedno) i nastojati izabrati one pjesme i onakav način glazbenog izričaja, koji će najbolje odgovarati naravi i mentalitetu sakupljene zajednice.

Direktorij za dječje mise posebno naglašava važnost glazbe za djecu. Ta glazba treba odgovarati njihovoj dobi i shvaćanju, te davati ispravne teološke pojmove, koji će se kasnije moći razvijati.

* * *

Bogatstvo glazbenog izričaja u liturgiji usmjeruje našu pažnju na nezamjenjivu i razgranatu ulogu glazbe u životu vjernika, posebno kroz liturgiju, na raznolike mogućnosti i oblike kojima ona pomaže vjerniku ući u otajstva spasenja, na to kako otajstva spasenja u životu pojedinaca i zajednice teže da se kroz glazbu izraze.

Sve to pokazuje veliku ulogu glazbe u našim zajednicama vjernih, ali ujedno na nas stavlja velike zadatke i obaveze, da svatko prema svojim mogućnostima i sposobnostima doprinese što djelotvornijoj glazbenoj izražajnosti zajednica u kojima živimo i s kojima radimo. Bit će to naš specifični doprinos za izgradnju kraljevstva Božjega na našem tlu i u ovo naše vrijeme.

PRIRUČNIK ZA GLAZBENI ODGOJ

u redovničkim novicijatima

namijenjen budućim članovima redova, koristan svima koji žele upoznati osnove liturgijske glazbe

Naručuje se: *Knjižare HKD sv. Ćirila i Metoda*

Institut za crkvenu glazbu

41 000 ZAGREB, KAPTOL 29

CIJENA 130 din